

RÉVÉSZEK

Szenna népzenei öröksége

Igazi közösség nem létezhet saját tükör nélkül – vallja Nyitrai Marianna és [Juhász Zoltán](#) a *Révészek – Szenna népzenei öröksége* című zenei kiadvány ajánlójában. Miközben átalakulnak struktúrák, az adathordozók is – a változás mérhető például azon, hogy a kötethez tartozó zenei anyag jelen esetben QR-kód segítségével meghallgatható –, mi marad, és mi adható tovább a régi korok emberének érzéseiből, gondolataiból?

„A hagyományban a népzene pontosan annak a közösségnek tartott tükröt, amelyből vétetett –emlékeztet a népzenei kiadvány bevezetője Ady Endre föl-föl dobott kövének sorsára, a bibliai utaláson keresztül („mert por vagy te, és ismét porrá leszel”) minden élő sorsára. – A kiváló énekesnek, hangszeresnek sem lehetett más célja, mint olyan tükröt tartani közössége elé, amelyben az saját arcát láthatja legszebb formájában. A piacósított pót-kultúra elvette ugyan a fényt ettől a tükrötől, de a belső igény még akkor is fennmarad rá, ha nem tudatosul, mert igazi közösség nem létezhet saját tükör nélkül. Szeretnénk ezekkel a dalokkal és dallamokkal, a legrégebb hangvétellel és a legrégebb hangszerekkel a zselicségi Szenna közösségének, ezen keresztül Somogy és az egész Kárpát-medence magyarságnak olyan tartani tükröt, amelyben szívesen ismer rá eredeti önmagára.”

A Magyar Kultúra Kiadó gondozásában megjelent *Révészek* című hanganyag előadói: Nyitrai Marianna (ének), Juhász Zoltán (hosszúfurulya, furulya, duda) Sáringer Kálmán (furulya), Husi Gyula (citera), valamint szennai énekes lányok: Berecz Lilla, Nagy Sára, Nagy Borbála, Nagy Zsófia és Szász Adél Hanna. A kiadvány múzeumi fotóanyaga is tükrözi a zenevilágban megjelenő hagyományos paraszti környezetet, a helyi „pógárok”, azaz „jótálló” nagygazdák és a parasztság igen gazdag szellemi-tárgyi műveltségét. Házaik, falubeli és hegyi gazdasági épületeik egyaránt szorgalmas, munkaszerető emberekről mesélnek. Alkotókészségükről vallanak dalaik és kezük munkái is.

Nyitrai Marianna Erdélyi Zsuzsanna-díjas néprajzkutató, népdalénekes hitvallása, „énekesi életformája” szerint azt tükrözi, amit az letűnt korok embere gondolt és érzett egy jó énekes hallatán. „Erősség az, amit Szenna község tud, tudott. Olyan zenei anyanyelvi »terep«, ahol megmutatkozik a teljes Dunántúl népzenei gondolkodásmódja – írja a népdalénekes. A *Révészek* című kiadvány alapja Lajtha László 1934-es szennai gyűjtése, továbbá Nyitrai Marianna felhasználta Rónay Béla, Kiss Lajos, Olsvai Imre, Együd Árpád és Várkonyi Imre Szennában rögzített szövegeit. Vikár Béla és Garay Ákos több mint száz éve gyűjtött szövegei szintén megszólalnak a felvételen.

A *Révészek* – Szenna népzenei öröksége című zenei anyag bemutatóján Nyitrai Magdolna és Juhász Zoltán

(Fotó: Hagyományok Háza)

A kiadvány első részében „a szennai és zselici kultúra megmentésének nagyasszonyára, a szennai falumúzeum létrehozójára, Csepinszky Máriára emlékezünk” – írja Juhász Zoltán Magyar Örökség díjas és Martin György-díjas népzene kutató, népzeneész az előszóban. – Ahogy a nótabeli vadliba, úgy

Csepinszky Mária is »szállást keresett« Szennán, ám ő nagyobbbat gondolt: »szállásául« létrehozta az egész Zselicség kultúráját bemutató híres szennai falumúzeumot. Később lett egy kis »égdörgés-villámlás« is, majd újabb szálláskeresés – így szólhatnak a nóták egyszerre a villám sújtotta szennai csárdáról és a kígyók lakta kötcsei-tóról. De Szennát már semmi sem állíthatta meg: Mária csillagát követve léptek be sorjában a szennai zenei és táncagyományt sajátjukként tudó fiatal nemzedékek. A legfrissebb, már beérett, született szennai lánycsapat »verbungjai« szólnak a második részben.

Szennai férfiaktól származnak, férfiakról szólnak a követő rész dalai. A maga-ura szabad pásztor és az óraütést számláló rab nótája. Ilyen maga-ura, Pásztor Farkas István mesterünk, akinek szabad, szellemes, végtelen sok variánst sorakoztató furulyajátékát idézi a negyedik rész. Hányszor hallotta tőlünk, hogy »Pista bácsi játssza még tovább ezt a nótát!«, mert nem értettük, meddig lehet még ilyen könnyedén, versszakról versszakra, mindig másként újrafogalmazni ugyanazt a dallamot, sohasem kilépve a somogyi zenei gondolkodás adta keretéből. Pista bácsi pedig erre elfűjt néhány még újabb, még szellemesebb variánst. »Csak hogy jobban értsék« – mondta a hamiskás mosolya.

A molnár nótáját számos változatban ismerjük, hozzátartozó történettel együtt. A molnárra rátörtek a duhaj rablók, és a pénzét követelték tőle az életével együtt. Amint a nótából kiderül, a kifosztás hangneme már-már barátiba csapott át, így a molnár megkérte a duhajokat, hogy hadd furulyáljon még egy utolsót. A furulya azonban nem a duhajoknak, hanem a kutyáinak szólt: Tamburnak és Inadóninak. A saját hívogató nótájukat hallva a kutyák a csukott ajtón át betörve tépték szét a kéménykürtbe menekülő duhajokat. Így maradt meg Gyuri molnár a sok húszassal és apróval együtt, fedezetéül a Juli asszonynál, Bori tehénnél és Puli kutyánál várható szaporulatnak. Az itt hallható változatot egy rinyaszentkirályi hegedűssel készült, 1910-es fonográf felvételtől vettük. Az ő remek játékában a párbeszéd lassabb részei között ismétlődve, váltakozva jelenik meg a kutyákat hívó gyorsabb dallamváltozat.

Az életmentő hosszúfurulya mellett a hatlyukú, rövid furulya is kedves hangszere volt a somogyi pásztoroknak. A nagyszerű énekes és furulyás pásztor, a csurgói KelecZ József rabnótáját saját játéka szerint kíséri a furulya a következő részben. Ezt Patkó Bandi nótája követi, a híres és szabad betyáré, aki csodás lován a széles Tisza vizét is átugratva vágat Bözsikéjéhez.

Fazekas István pásztornótájában egy ereszkedő és annak negyedik sorából építkező, emelkedő kvintváltó dallam kapcsolódik össze. Ezt követi idősebb és fiatalabb Kapolai István kanásztánc folyamata két furulyán – mintha csak ők ketten játszanának.

A duhajokkal csalafintán szembeszálló molnár, a zsandárokkal, akár az egész világgal szembeszálló, szerelme kedvéért a Tiszát átugrató betyár, a magányosan sínylődő rab – csupa férfi jelkép – nótáink sorát zárja a zalai Rigyácon született és felnőtt Bíró István hosszúfurulyás és dudás pásztor két dallama. Bíró István olyan gazdagon »hangszeresítette« az eredeti szöveges dalokat, hogy azokat igen nehéz felismerni-azonosítani csupán a furulyajátékát megőrzött fonográf felvételek alapján. Két ilyen, itt is megszólaló dallamát éppen szennai énekes változataik segítségével sikerült megfejtenünk...

Bíró Istvánéval vetekedő fejtörőt kaptunk az attalai Márki Vendel juhásztól. Az ő flótáján is születtek olyan hangszeres csodák, hogy már-már képtelenségnek tűnt az énekes alap értelmezése. Végül itt is Szenna segített, az »Addig éljed, leányom, világod« kezdetű, valószínűleg öltöztetett, búcsúztatott vagy kontyolt menyasszonynak szánt nótával. Márki Vendel a róla készült fényképek szerint nem csak flótán, hanem hosszúfurulyán is játszott. A fonográf felvételeken megmaradt flótás dallamai olyan jól illenek hosszúfurulyára is, hogy méltán remélhetjük, az itt hosszú furulyán megszólaló dallamok az ő játékát is felidézhetik...”

Tóth Ida

Fotó: Hagyományok Háza, *Walter Péter*